

Газета 1996—жыл
1-сентябрдан
басланнига бастады

21-сентябрь
1998 жыл
№26 (71)
ДУЙШЕНБИ.

Сатыуда еркин баҳада

ADAM HA'M NIZAM

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСИ ХҲҚЫҚ ҚОРҒАҮ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК—ХҲҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСИ

РЕСПУБЛИКА ДИЙҚАНЛАРЫНА, АҲЫЛ ХОЖАЛЫҚ ҚӘНИГЕЛЕРИНЕ ХӘМ ГҮЛЛӘН ХАЛҚЫНА ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСИ ЖОҚАРҒЫ КЕҢЕСИ МЕНЕН МИНИСТРЛЕР КЕҢЕСИНИҢ ҮНДЕҮИ

Әзиз Ұатанласлар!

Быйылғы жылы дийқанларымыз ерте бөхерден баслап пидайы мийнет етип, пахта, салы хәм басқа да егинлерден мол зүрөөт топлауға еристи.

Ендиги өҳмийетли Ұазыйпа өң жууапкерли хәм машақатлы жыйым терим мапазын шөлкемлескенлик пенен өткеріу болып табылады. Республикамыздың гүллән халқын быйылғы жылдың аһыл хожалық өнімлерин сепситпей, жауын шашынға қалдырмай тез хәм сапалы жыйнап алыуға шақырамыз.

Бул улыуа халықлық атланысқа қала халқының, студент хәм оқуышы жаслардың, хәр бир пуқараның белсене қатнасуғынлығына бекем исенемиз.

Қөдирли пахтақешлер!

Пахта-бизің тийкаргы байлығымыз, миллий мақтанышымыз, дүнья базарына шығаратуғын негизги шийки затымыз, экономикамыздың тийкары, ар-намысымыз, атақ-абырайымыз.

Өзбекстан Хүкіметі 1998-жылғы пахта зүрөөтин жыйып терип алыуды хошаметлеу хәм оны шөлкемлескенлик пенен өткеріу илажлары ҳақында арнаулы қарар қабыл етти. Қарарға мууапық еки қатарлы тик шпинделли пахта теріу машинасы менен алынған кондициялы салмақтағы бир тонна пахта ушын кеминде 135 сом, төрт қатарлы машина менен терип алынған пахта ушын 85 сом, еки қатарлы горизонталь шпинделли машина менен терип алынған пахта кеминде 45 сом, ал қол менен терип алынған орта мамықлы сортлардағы бир килограмм пахта ушын кеминде 5 сомнан ис ҳақы хәр бес күннен төлеп барылатуғынлығын атап өтеміз.

Хүкіметимиздің дийқанларға көрсетип атырған бундай ғамхорлығына мол табыслар меңен жууап беріу мақсетинде мийнетке қатнасты хәм ҳақы төлеуді базар қатнасықлары тийкарында өмелге асырып, гүзги жыйын-

теримди жоқары дәрежеде шөлкемlestireйик. Исбилерменликти, мийнет алдыңғыларын хәр төреплеме қоллап-қууатлайық!

Район, хожалық, дийқан-фермер бирлеспелери басшылары!

Дийқанлардың мийнетин баҳалау, материаллық жақтан хошаметлеу мақсетинде өз-ара жарыслар шөлкемlestириуға мүмкиншилиқ жаратып, жыйынтеримди қысқа мүддетте жоқары сапада жууақлауға ерисиңіз!

Салықеш дослар! Салы—халық байлығы, елдің ырысқы-несийбеси, дастурханымыздың көрки. Быйылғы жылдың жағдайын есапқа алып, хәр бир атызды ораққа таярлау жұмысларын өз Ұақтында сапалы өмелге асырып, орым-жыйынды шөлкемлескенлик пенен өткерейик.

Салы орым-жыйынында қатнасыушы хәр бир техникадан, өсиресе комбайн хәм адам күшлеринен пайдаланып, олардың өнімли ислеуи ушын қолайлы шаражатлар жаратып берейик, салының зая хәм талан-тараж болыуына жол қоймайық! Келеси жылдың зүрөөти ушын сапалы туқым қорын таярлайық!

Хүрметли ғөллеқешлер!

Елимизде дән ғөресизлигин төмийинлеуде республиканың үлеси салмақты. Кейинги еки жылда ғөлле жетистиріуде дийдимиздегидей нөтийжелерге ерисе алмай атырмыз. Сонлықтан, быйылғы жылдың ашшы сабақларынан жууақ шығарып, гүзлик бийдайды хөзирден баслап қунарлы, өнімдарлы мелиоратив аұхалы жақсы жерлерге жайластыруға хәм сапалы етип өз Ұақтында егийге ерисиң!

Қөдирли шаруалар!

Халқымызды арзан ғөш хәм сүт өнімлері менен төмийинлеу жолында жөмийетлик маллар ушын бекем от-шөп негизин дүзейик. Мал қыслатыу мапазына ертеден хәр төреплеме пуқта таярлық көрейік!

Бағманлар, бау-бақша хәм палыз

өсириушилер!

Хөзир молшылық хәм психикилик айы.

Өзбекстан хукуметиниң жемис, бау-бақша өнімлериниң зүрөөтин таярлау, қайта ислеу хәм сатыу илажлары ҳақындағы қарарын басшылыққа алып жұмыс ислейик. Мийуелерди, бау-бақша хәм палыз өнімлерин зая етпей жыйнап-терип алып, қабыллаушы хәм қайта ислеуши шийки зат түринде емес, ал таяр өнім етип ислеп шығаруға айрықша итибар берің! Бул ушын қолда бар консерва цехларына толық қууатлылықта ислетиуға ерисиңіз!

Әдиули механизаторлар! Жууапкерли жыйын-терим мапазында сизлердің орныңыз гиреули. Сизлерди хәр бир техниканы, өсиресе, пахта теріу машиналарын хәм салы комбайнларын күтип ушлауға, оларды өнімли ислетиуға шақырамыз. Жыйын-теримнің пөти, оның мүддети ылғаллы мийнетиңизге тикелей байланыссы. Тилекке қарсы, бүгинги күни, жыйын-терим техникаларын ремонтлау, оларды мапазға таярлау оғада артта қалып атыр. Бул кемшиликти тез арада сапластыруи илажларын биргеликте өмелге асыруымыз зөрүр.

Әдиули нураний ақсақаллар, ағалар хәм апалар!

Сизлер турмыс соқпақларында түрли машақатларды бастан кеширип, халық хожалығының барлық тарауларында мол төжирийбе топлаған ұллы инсанларсыз.

Мийнет майданында пидайылық көрсетиуді, хожалықты басқаруи хәм жүргизіудің усыллары менен сырларын өзлериңизден үйренемиз. Сизлердің халқымызды бирликке жөмлестиретуғын төрели ақыл-кеңеслериңиз дийқанларымызға мәдаткар болатуғынлығына исенемиз хәм бүгинги жасларға үлги көрсетиуға шақырамыз!

Хүрметли студент хәм оқуышы жаслар!

Бүгин дийқанларымыз Сизлердің

перзентлик жөрдемлериңизге оғада мүтөж. Ата-аналарымыз маңлай теринен дөреген халқымыздың байлығын, "ақ алтын"ымызды жыйнап, бөлект қырман көтериуде биринши орында Ұатанның садық перзентлери сыпатында белсендилик көрсетесизлер деп исенемиз.

Хүрметли медицина, сауда, өдебиет, мәдениет хәм ғалаба хабар кураллары хызметкерлери!

Дийқанларымыз хәм аһыл халқы ушын оғада жууапкерли, ғөниймет күнлер басланып атыр. Олардың бүгинги хөрекетлери ертеңги берекетли күнлеримиздің негизин жаратады. Бундай пайытта оларға өлпайым, жыллы жүзли сауаллы хызметлериңиз бенен рууһый күш бағышлайтуғын сазсөубетиңиз, марапатлы, хошаметлеуши жақсы сөзлериңиз керек. Халқымыз ийгилиги ушын исленип атырған сауаллы ислериңизде сизлерге тасқын деретиушилиқ табыс, талмас күш-жигер хәм йош тилеймиз.

Республикамыздың гүллән халқы!

Ана-Ұатанға, тууылған жеримизге хәм пейли кең халқымызға меҳир-мухаббат қойған, оның айдын келешегине бекем исенип, нық көдем таслап баратырған үлкемиздің хәр бир пуқарасын дийқанларымызға, аһыл халқына жақыннан жөрдем беріуға шақырамыз! Бул хөммемиздің әдиули Ұазыйпамыз, перзентлик парызымыз болыуы тийис. Күннен-күнге гүлленип, рауажланып атырған республикамыз экономикасының бекемлениуи хәр биримиздің ылғаллы мийнетимизге байланыссы. Соның ушын Қарақалпақстанның ар-намысына, атақ-абырайына шерик болған хәр бир азаматтың бул ийгиликли исте өз орны болсын!

Қарақалпақстан Республикасы
Жоқарғы Кеңеси

Қарақалпақстан Республикасы
Министрлер Кеңеси.

ИСЛОМ КАРИМОВ

ЮРТБОШИ ҰГИТЛАРИ

● Мустақиллик бизни мустабид ва мафкуралашған тузум кишанларидан озод қилди, Ұзбек халқиға Ұз юртида бошини баланд кўтариб юриш, Ұз маданияти ва анъаналарини, қадр-қиммати, дини ва этиқодини, она тили ва маънавиятини қайта тиклаш имконини берди.

● Мустақиллик улкан табиий, минерал хом ашё, инсоний, ишлаб чиқариш ва интеллектуал ресурсларимиздан ҳамда юртимиз салоҳиятидан, энг аввало, Ұз халқимиз ман-

фаатлари йулида оқилона фойдаланишимизга шароит яратди.

● Бизга берилган имконият юз йилда бир марта келиши мумкин. Асосий масала шундан иборатки, мустақиллиқни сақлаб қолишимиз, уни келажак авлодларга омон етказишимиз, қадрини тўғри тушунишимиз лозим.

● Ұзбекистоннинг давлат мустақиллигини қўлга киритганлиги ва у халқаро миқёсда тан олинганлиги шун билдирадики, бундан буён рес-

публика мустақил ички ва ташқи сиёсатини олиб боради, ҳеч кимнинг во-ситачилигисиз ӯзаро манфаатли муносабатларни ўрнатади.

● Ұзбекистоннинг битта йўли бор: мустақиллиқни мустақкамлаб, истиқлолни мустақкамлаб олға юриш.

● Давлатимиз, жамиятимиз мустақиллик шароитида олиб бораётган сиёсатининг энг биринчи мақсади, халқимиз учун юртимизда яшаётган ҳар қайси оила, ҳар қайси инсон учун муносиб ҳаёт шароитини барпо этиш, тинч, осуда ва фарован ҳаётимизни мустақкамлашдир.

● Ұзбекистон халқи ӯз қўлига кишан урдириб, алдаб-сулдаб, онгини бузиб, эски оҳурга қайтадан ипсиз боғлаб қўйилишига ҳеч қачон ва ҳеч

қандай йўл билан розилик бермайди. Бу—аниқ гап.

● Тарихан умрини тугатган тузумга мотам тутиб ўтиришга бизнинг фурсатимиз ҳам, имкониятимиз ҳам йўқ. Шу иш билан машгул одамларга яна бир марта эсла-тиб қуймоқчиман: ортга йўл йўқ. Ортга қайтамиз, деб овора бўлман-глар. Мабоодо олға юришни истамас экансизлар, марҳамат, бошқаларни тинч қўйинглар, овора қилманглар. Ишимизга халақит берманглар.

● Сиёсатимизнинг асосий мақсади—дунёга эшик очиш, жаҳон майдони-га, тараққий этган давлатлар қатори-га собитқадамлик билан кириб боришдир.

1993 жыл 28-29 август күнлери өткен Өзбекстан Республикасы Олий Мажлисининг биринши шақырык он еккинши сессиясында Өзбекстан Республикасынын "Адвокатлык хызмет хэм адвокатларды социаллык қорғаудың кепилликлери ҳаққында"ғы Нызамын биринши оқылыудан макуллап, улыўма халықлык додалаўға усынылды.

Елимиз өзиниң ғерезсизлигине ерискеннен кейин базар қатнасығы тийкарында демократиялык жол менен раўажланыўи ҳуқықый жәмийет дүньяға келди.

Бизиң елимизде әмелге асырылып атырған экономикалык хэм социаллык реформалардың бекем ҳуқық тийкарларын дүзиўди, жәмийет турмысының барлық салаларында нызамның үстинлиги, пухаралардың, көрхана хэм меншик ийелериниң нызамлы ҳуқық хэм мөплериниң қорғалыўын төмийинлеўде әдеўир жумыслар исленди. Пухараларды ҳуқықый тербиялаўды жақсылаў, халықтың ҳуқықый мәдениятының дәрежесин көтериўди жетилистириў бойынша Президентимиз И. А. Каримов алға қойған ўазыпаларды орынлаў мақсетинде бул нызамды ислеп шығыў және қабыл етиў зәрүрлиги пайда болды.

Улыўма халықлык додалаўға усынылып отырған бул Нызам 12 статьядан ибарат болып, нызамда адвокатлык хызметке кирисиў, адвокатлык хызметтиң тийкаргы принциплери, адвокаттың анты, ҳуқықлары, ғерезсизлигин төмийинлеў, адвокатқа қол қатылмаслык, оның жумысларына араласыўға жол қойылмаслык, адвокат хызметин қорғаўды төмийинлеў, юридикалык жәрдемди төмийинлеўдиң кепилликлери, адвокатларды социаллык қорғаў илажлары, адвокатура уйымларының мазмуны, мәмлекет хэм адвокатура уйымларының өзара қатнасықлары ҳаққында кең түрде тоқтап өтилген.

Енди мен Нызам жойбарындағы айырым нормаларға тоқтап өтпекшимен.

Додалаўға усынылған Нызамның биринши статьясында адвокат хызметин менен жынысына, расасына, миллетине, тилине, динине, социаллык шығысына, исенимине, жеке хэм жәмийетлик жағдайына қарамастан белгиленген тәртиптеги адвокатлык қасип пенен шугылланыўға рұхсат беретуғын лицензияға ийе болған Өзбекстан Республикасының пухаралары шугылланады,—деп көрсетилген.

Сондай-ақ Нызамның еккинши статьясында адвокатлык хызметтиң тийкаргы принциплери болған адвокаттың ғерезсизлиги, адвокатлык сыр хэм ант, және әдеп-икрамлылық қөделерин қатаң сақлаў, нызам терепинен қадаған етилмеген метод хэм қураллардан пайдаланыў принциплери ҳаққында тоқтап өтилген.

Жаңа Нызам жобасының үшінши статьясында адвокат лицензия алған ўақытта ант қабыл ететуғынлығы ҳаққында да сөз жүритиледи.

Хәзирги ҳәрекетте болған Өзбекстан Республикасы Жынаят-Процессуал Кодексиниң талабы бойынша адвокаттың қорғаўында болған гумандар, айыпланыўшы яки судланыўшы иркиў-жасы бойынша адвокаттың қарсысына сорастирыў, тергеў уйымлары хэм прокурор усыныслар келтириўи, сондай-ақ, судлар айрықша уйғарылар шығарылар мүмкин емеслиги хэм нызамға муўапық юридикалык хэм физикалык тәреплерге юридикалык жәрдем көрсетиўге байланыслы адвокатты жынайы, материаллык ямаса басқа да жуўапкершиликке тартыўға яки болмаса оны қорқытыўларға жол қойылмайтуғынлығы белгилеп өтилген.

Буллардан тысқары, Нызамның же-

БҮГИНГИ КҮННИҢ НЫЗАМЫ

де ямаса қамақта болған жағдайда оның менен жеке ушырасыў ушын сорастирыў, тергеў хэм суд уйымларының арнаўлы рұхсаты менен ғана рұхсат етиледи. Ал додалаўға усынылып отырған Нызамның 4 ши статьясында адвокат өзиниң қорғаўында болған пухара менен оны иркиўге ямаса қамаққа алған пайыттан баслап сорастирыў, тергеў яки суд уйымларының арнаўлы рұхсатнама-сысыз саны хэм де мүддети шекленбеген ҳалда иске адвокат қатнасыў ушын ордер берилгеннен соң сорастирыў, тергеў хэм суд уйымларынан жазба түрдеги тастыйықлаўшы ҳужжет алып истиң барлық тергеў хэм суд мәжлиси дәўиринде жеке ушырасыў ҳуқықына ийе болатуғынлығы көрсетилген. Сондай-ақ, адвокат ис материаллары менен танысқан ўақытта хэм истиң судта қаралып атырған ўақытларында жазып алыў (аудио хэм видео-магнитофон) хэм басқа да техникалык қураллардан пайдаланыў, соның менен бирге мәмлекетлик сыр, коммерциялык хэм басқа да сырларды қурайтұғын мағлыўматнамалар менен де танысыў ҳуқықына ийе. Адвокат буннан тысқары нызамда көрсетилген басқа да ҳуқықлардан пайдаланыў ҳуқықларына ийе.

Нызам жойбарының бесинши статьясында адвокат ғерезсизлигин төмийинлеў ҳаққында тоқтап өтилген.

Бул Нызам жойбарының айта кететуғын және бир тийкаргы өзгешелиги соннан ибарат, ол да болса адвокатларға қол қатылмаслык болып табылады. Бул ҳаққында Нызамның алтынши статьясында адвокаттың жеке өзине қол қатылмаслығы хэм де адвокаттың тұрақ жайына, оның хызмет жайына, транспорт хэм байланыс қуралларынан пайдаланыўына, корреспонденцияларына, адвокаттың затлары хэм ҳужжелерине қол қатылмаслығы ҳаққында көрсетилген.

Адвокаттың истиги ҳуқықый позици-

тинши статьясында адвокат өзиниң қасиплик жумысларын атқарыўда яғный юридикалык хэм физикалык тәреплердиң нызамлы ҳуқық хэм мөплерин қорғаўда оның жумысларына араласыўға жол қойылмайды,—деп көрсетилген.

Адвокатлык сыр болған затлар ҳаққында адвокаттан яки оның жәрдемшисинен қандайда бир түсиник хатлар ямаса көрсетпелер алыў, сондай-ақ, оператив—тергеў жумыслары, жынаятлы ислерди тергеўде, ҳәкимшилик ҳуқық бузарлық ислер хэм де басқа да ислер бойынша қандайда бир материалларды талап етиў, адвокатлык жумысларды алып барыўға тосқынлық жасаў яки қандайда бир арнаўлы рұхсатнамалар талап етиў қадаған етиледи.

Адвокатқа қандай формада болмасын оның конкрет бир исти үйрениўинде егер оның қорғаўындағы яки исениминдеги пухараны ямаса көрхана, мәкеме яки хожалықтың нызамлы мөплерине қайшы келетуғын жағдайда өз позициясын өзгертиўге мәжбүрлеў, адвокатты қорқытыў, оны азап-ақыретлеў, оған жала жабыў, оның өмирине, ден-саўлығына хэм мал-мүлклерине қастыянлық ислеўге ҳәрекет етиўшилик нызамға муўапық жуўапкершиликке тартылатуғынлығы биринши мәртебе көрсетилип өтилген.

Нызам жойбарының сегизинши статьясында адвокатқа өз қорғаўындағы пухара менен жеке ушырасыўға, ис материаллары менен танысыўға хэм оннан керекли болған мағлыўматларды жазып алыўға қарсылық көрсетиў қадаған етиледи,—деп белгиленген.

Мәмлекет адвокатты—өз хызмет миннетин орынлаўға;

—Өзбекстан Республикасы аймағында хэм елимиз аймағынан тысқарыда юридикалык жәрдем ушын мұражәт еткенлерге мәсләхәтлер бериўге;

—қәсиплик миннетин орынлаўға байланыслы адвокаттың өмири хэм ден-саўлығына қәуип туўған жағдайда

оннан қорғалыўын төмийинлейди.

Адвокаттың хызмет ҳуқықларын мәмлекетлик хэм басқа да уйымлар, хәмелдар адамлар хэм пухаралар тәрепинен бузыў нызамда көрсетилгенлерге муўапық жуўапкершиликке тартылады.

Нызамның онынши статьясына муўапық адвокаттың өмири хэм ден-саўлығы мәмлекеттиң қорғаўы астында болады.

Адвокаттың өмири хэм ден-саўлығы қамсызландырылатуғынлығы хэм қамсызландырыў шөлкемлери қамсызландырыў суммаларын нызамға муўапық толық түрде төлеў кепилликлери биринши мәртебе қойылып отыр.

Улыўма халықлык додалаўға усынылып атырған бул Нызамның он биринши статьясына муўапық Өзбекстан Республикасының адвокатура уйымлары коммерциялык емес шөлкем болып есапланады. Адвокатура уйымларының штат кестелери, хәмел, ис ҳақылары (окладлары) хэм ҳәкимшилик—хожалық шығынларының сметалары финанс уйымлары тәрепинен есапқа алынбайды хэм адвокатура уйымларының ис ҳақы фонды банк тәрепинен қадағалаўға алынбайды.

Нызам жойбарының он еккинши статьясында мәмлекет адвокатура уйымлары менен өз-ара бирге ислесиўге байланыслы нормаларды қолланыўлары да көзде тутылған.

Усы ўақытқа шөкем адвокатлар коллегиясы, фирмалары, бюролары деп аталып келинген болса, ал жаңа Нызамның жойбарында ендигиден былай адвокатура уйымы деп аталатуғынлығы нәзерде тутылған. Бул жағдай адвокатура уйымы ҳуқық қорғаў уйымларының бир тараўы болып есапланатуғынлығынан дәрек береді.

Адвокатлар суд ендирисиниң барлық басқышларында соның ишинде Қарақалпақстан хэм Өзбекстан Республикалары Жоқарғы Судларының Президиумларында, Өзбекстан Республикасы Жоқарғы Хожалық Судының Президиумында тәреп сыпатында барлық қатнасыўшылар менен теңдей ҳуқықларға ийе болады.

Өзбекстан Республикасының "Адвокатлык хызмет хэм адвокатларды социаллык қорғаўдың кепилликлери ҳаққында"ғы Нызамның жойбарында белгиленип берилген нормалары тийкарынан усылардан ибарат. Бизиң Қарақалпақстан Республикасы адвокатлар коллегиясының ағзалары тәрепинен бул нызам жойбары үйренилип, кең түрде додаланылып шығылды хэм коллегия ағзаларының пикир және усыныслары тийисли уйымларға жиберилди.

Р. А. ӨТЕНОВ

Нөкис қалалық юридикалык мәсләхәтханасының адвокаты.

— Хәр бир жынаятты өз ўақтында ашыўға қарағанда оның жүз бериўиниң алдын алған макул, — дейди Қоньрат районлық ИИБ жынаяттың алдын алыў бөлиминиң баслығы (солда) милиция майоры А. Бийсенғалиев хэм жас өспиримлер менен ислесиў инспекциясының аға инспекторы, (оңда) милиция старшинасы А. Хожақов.

"СИЗ. НЫЗАМДЫ БИЛЕСИЗБЕ?" КЕШЕСИ

Жақында Нөкис қалалық халық билимлендириў бөлиmine қараслы №11 орта мектепте Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы хэм Республикалык "Қамолот" қоры менен бирликте мектеп-тиң жоқарғы класс оқыўшылары хэм оқытыўшылары менен "Сиз, нызамды билесизбе? атлы ушырасыў кешеси болып өтті.

Кешениң тийкаргы мақсети-жас әўладларды ҳуқықый жақтан тербиялаў хэм хәр қандай жынаятлардың алдын алыўдан ибарат болды.

Мектеп-тиң оқыў ислери бойынша директорының орынбасары Мухтар Рса-лиев кешени кирис сөз сөйлеп ашты.

Қарақалпақстан Республикасы прокураторының аға жәрдемшиси Азат Мәтмуратов "Жаслар тербиясына дыққат-ити-барды күшейтейик", Қарақалпақстан Республикалык "Қамолот" қоры баслығы Мақсет Хожамбергенов "Жаслар хэм жас өспиримлер және мектеп-тердин жоқарғы класс оқыўшылары арасында ҳуқықый

мөдениятты раўажландырыў ҳаққында", "Адам хэм Нызам" газетасының жуўап-лы хаткери Миясар Қабулова "Жаслар-дың нызам алдындағы жуўапкершилиги хэм баспа сөз", Қарақалпақстан Республикасы ишки ислер министрлигиниң жас өспиримлер менен ислесиў бөлими-ниң аға инспекторы, милиция майоры Жолдасбай Хожамуратов "Мектеп-терде қызлар арасында ушырасатуғын жынаят-лардың алдын алыў мәселесине" деген темаларда кең түрде шығып сөйледи.

Ушырасыўда қызықты сораў-жуўап-лар болды. Қатнасыўшыларға мектеп ди-ректоры Дина Утепбергенова миннетдар-шылық билдирип, усындай ушырасыў кешесиниң және де жиий-жиий болып турыўын өтиниш етип шығып сөйледи.

Кеше қатнасыўшыларда терең тәсир-лер қалдырып, ҳуқық мәдениятты бойын-ша әмелий илажлардың бири болды.

(Қарақалпақстан мәлим-теме агентлиги)

ХУҚУҚИ МУНОСАБАТ ОЗЫРЛИҚҚА ОРЫН ЖОҚ

1997 жылдың 25 февралында Қаратаў посёлкасында жасайтуғын, 1980 жылы туылған Бахадыр Жалалов Т. исимли ҳаялға күш көрсетип, намысына тийген. Оның менен турмай 200 сўм пулын тартып алған. Нөкис қалалық суды оны 5 жылға азатлықтан махрум етті.

Тахтакөпир районы ҳәкиминиң орынбасары Т. Оспановқа нәмәлим биреў хат жазып, 23 февраль күни Музакүм көпириниң астына 200 мың сўм пул қойыўды талап еткен. Болмаса өмири кәйип астында қалыўын билдирип қорқытпақшы болған. Оператив қыдырыўдан соң бул адам 1980 жылы туылған ҳеш жерде ислемейтуғын Кашмир Уразалиев екенлиги мәлим болды. Тергеў барысында болса оны 1973 жылы туылған ажағасы Аманбай Уразалиев бул жолға салғанлығы анықланды. Район суды жынайтшының кишисин 3 жылға, ал "устаз жынайтшы" ажағасын болса 15 жылға азатлықтан махрум етті.

Нөкис қурылыс колледжиниң 2 курс студенти, 1980 жылы туылған Жумамурат Әбдимуратов 22 киши районда пухара Төңирберген Жумашевтың басындағы ондатра малақайын күтилмеген басқыншылық пенен алып қашады. Бул өспирим өз қылмысы ушын 1 жылға азатлықтан махрум етилди.

Қанлыкөл районы "Сарыалтын" жәмәатлик хожалығында жасайтуғын 1980 жылы туылған Бахтыбай Жуматаев өткен жылдың 30 декабринде Қ. Айымбетов атындағы орта мектептиң 9-класс оқыўшысы А. Изимбетов пенен жөнжеллесип қалып, оған төн жарақат салады. Жәбирлениўши емлеўханаға түседи, жынайт иси қозғатылып, ақыбетинде ол еки жыллық төртиў дүзетиў ислери жазасына лазым деп табылады. Ол енди ис ҳақының 20 пайызын мәмлекет пайдасына өткерип турады.

Өмийдәрәя районындағы 34 лицей оқыўшысы, 1981 жылда туылған Музафар Әшмуратов болса усы жылдың 28 январында Қыпшақ-Жолабай жолының биринши километринде өзи басқарып киятырған мотоцикли менен жол бахытсызлығына ушырап, жолаўшы Салия Туракаеваның ауыр жарақатланыўына себеп болады.

31 январь күни жәбирлениўши қайтыс болады. Сол ўақытта жынайы ис қозғатылып тергеў жуўмағы судқа өткерилди. Итибар берген болсаңыз мағлыўматнамадағы үлкен-киши жынайт жолына түскенлердиң ҳәммеси 80-жылдан кейин туылған жас өспиримлер. Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы өз

қолындағы бул мағлыўматларды итибарға усынғандағы тийкарғы мақсетимиз арамызда сондай қолайсыз ҳәдийселер болып атырғанынан халықты хабардар етип оның мәмлекетимиз бойлап ҳәуиж алып кетпеслик жолларын биргеликте излеўге кең жәмийетти қатнастырыў. Ең үлкен жынайтлар тап усы жерден жаслар жынайтшылығынан басланады.

Хош, не қылыў керек?

Нәзеримизде бул машқаланың шешими аўыллар, барлық түрдеги төлимтербия беретўын орынлар, жаслар менен ислейтуғын көрханалар, ата-аналар менен бирге ислесийде ғана табылыўы мүмкин. Туўры бул бойынша Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасының өзине төн төжирийбе усылы бар. Мәселен усы жылдың биринши шерегинде 553 төртипбузар жас өспирим ИИБ алып келинип олардан 221 қадағалаў профилактикасы есабына алынды. Балалар төрбиясына итибарсыз қарап ямаса өзлери үлги көрсететуғын 12 ата-ана ҳәм сол дизимге киритилди.

Ол жерлердеги жоқары мағлыўматлы юристлер мөкан кеңеслер, "Нураный", "Камолот" қорлары аўыл пухаралары жыйынының баслықлары қатнасында 600 ге жақын ушырасыўлар өткерилди. Мәмлекет уйымлары ҳәм жәмийетлик шөлкәмлердиң қатнасыўында көше бийзарыларды анықлаў ушын 100 дән артық рейдлер өткерилип, жыйналған материаллар жергиликли ҳәкимиятлар жанындағы жас өспиримлер менен ислесий комиссияларына жиберилди.

Нәтийжеде усы жылдың дәслепки үш айында олардың жәрдемінде онаған

жынайттың ашылыўына ерисилди.

Усындай төжирийбениң нәтийжеси жаман болмады. Өткен жылдың усы дәуирине салыстырғанда, жас өспиримлер арасында жынайтшылықтың өсиийниң тоқтаўына мүмкиншилик болады. Олар арасында урлық жынайтлары 16,6 пайызға басқа түрдеги жынайтлар болса 60 пайызға кемейди.

Соған қарамастан, бул ислерди еле ҳәм толық деп болмайды. Жоқарыда келтирип өткен фактлеримиздиң өзи-ақ буған мысалдур. Арамызда бирли ярымлы болса да жынайтшылық жүз берип атырса, арқайын болыўымызға ҳеш ҳақымыз жоқ.

Усы жерде соны айтып өтиў керек, көпшилик пухараларымыз бул гүрести тек ҳуқық қорғау уйымларының ўазыйпасы деп биледи. Бул болса барып турған кәтедур. Ахыр ҳәр бир жынайтшы киминдур перзенти, үкеси, ағайын-туысканы, аўылласы. Сондай екен, неге жуўапкершиликти өзимизден қашырыўымыз керек? Мақаламыз соңында ҳәмме-ҳәммени бул ҳаққында ойлап көриўге шақырамыз. Пикирлер ҳәм усынысларыңыз болса, мәрҳамат. Шынында да, бизиң жарқын келешегимиз ҳәм жасларымыздың туўры төрбия алыўына тиккелей байланысы.

Озырлыққа орын жоқ.

А. МӘТМУРАТОВ

ҚР прокурорының аға жәрдемшиси.

М. КАБУЛОВА.

"Адам ҳәм нызам" газетасының хабаршысы.

1998 йилнинг Президентимиз И. А. Каримов томонидан "Оила йили" деб эълон қилиниши давлатимиз ва жамиятимиз тарихида, қолаверса фуқаролар учун ҳәм муҳим ижтимоий-сиёсий воқеа бўлди.

Бутун йил давомида "Оила йили"га бағишланиб жойларда, маҳаллаларда, ўқув муассасаларида дастурлар тузилиб "Ибратли оила", "Ибратли келин", "Келин-куёв", "Омад юлдузи", "Энг яхши боғли оила"—каби қўрик танловлар ва тадбирлар, телекўрсатувлар олиб борилаётти.

Бундай тадбирларнинг ўтказилиши фуқароларнинг ҳуқуқий, маданий ва маънавий онгининг ўсишига ёш оилаларнинг умри боқийлигини, жирслигини мустаҳкамлашда, келгуси авлодларимизни ҳар томонлама етук баркамол инсонлар қилиб тарбиялашда ўз самарасини бермокда. "Оила йили"да Қонунчилигимиз соҳасида ҳам жуда катта ўзгаришлар бўлаётди. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг I-чакириқ II-сессиясида қабул қилинган "Ер тўғрисида"ги, "Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида"ги, "Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида"ги, "Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида"ги қонунларнинг ва "Оила" кодексининг қабул қилиниши бунга мисол бўла олади. Бу ҳужжатларнинг қабул қилиниши биз учун қувончли воқеалардир.

Айниқса "Оила" кодексининг қайта ишлаб чиқилиб, ўзгаришлар билан янгидан қабул қилиниши ва қонуний кучга кириши демократик жамиятимизга мос равишда миллийлигимизни ўзида мужасамлаштирган, оила шаънини, оила эътиборини, инсон қадр-қимматини, оила аъзоларининг тенглигини, ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи қонун эканлиги муҳим аҳамиятга эга дур.

Бу фикримиз "Оила" тўғрисидаги қонуннинг 1-моддасидаёқ ўз ифодасини топган, яъни "Оила" тўғрисидаги қонун ҳужжатларнинг вазифалари оилани мустаҳкамлашдан, оилавий муносабатларни ўзаро муҳаббат, ишонч ва ҳурмат, ҳамжиҳатлик, бир-бирига ёрдам бериш ҳамда оила олдига унинг барча аъзоларининг

масъуллиги ҳисси асосида қўришдан, бирон-бир шахснинг оила масалаларига ўзбошимчалик билан аралашшига йўл қўймаслиқдан, оила аъзолари ўз ҳуқуқларини тўсиқсиз амалга оширишни ҳамда бу ҳуқуқларнинг ҳимоя қилинишини таъминлашдан иборатдир",—деб кўрсатилган.

"Оила" қонунининг яна битта адолатли томони:

Никоҳ эркак ва аёлнинг ўзаро келишуви асосида ихтиёрий равишда никоҳланиб тузган иттифоқи бўлиб, улар оилавий муносабатларда, мулкий муносабатлар, ички оилавий масалаларни ҳал қилишда, болалар: тарбиясида, мажбуриятларга эгадир,—деб кўрсатилишидир.

Шунингдек оиланинг, оналик, оталик ва болалиқнинг қонунлар билан давлат ҳимоясида эканлигидир.

Қонунда она ва бола манфаатларини муҳофаза қилиш аёлларнинг меҳнати ва соғлигини сақлашга доир махсус тадбирлар қўриш, меҳнатни оналик билан боғлаб қўшиб олиб бориш учун аёлларга шароит яратиш, оналик ва болалиқни ҳуқуқий ҳимоя қилиш, моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш йўли билан таъминланган.

Оила тўғрисидаги қонун Никоҳ тузиш, никоҳнинг тугатилиши ва уни ҳақиқий эмас деб таниш шартлари ва тартибини белгилайди.

Оила қонунининг 13-моддаси талабига кўра никоҳ фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш органларида тузилади ва рўйхатдан ўтказилади.

Давлат органида рўйхатдан ўтмасдан диний расм-русумларга биноан тузилган никоҳ ҳуқуқий аҳамиятга ва қонуний кучга эга эмас ва қонун буни тан олмайди.

Никоҳ тузиш ихтиёрийдир, никоҳ тузишга мажбур қилиш таъқиқланади. Мажбурий равишда эр-хотин ёки улардан бири оила қўриш мақсадини қўзламай сохта тузилган никоҳ ҳақиқий ҳисобланмайди ва ҳеч қандай ҳуқуқий оқибат тугдирмайди. Никоҳни ҳақиқий эмас деб таниш факат суд тартибида амалга оширилади. Янги қабул қилинган "Оила" кодекси олдин-

ги "Никоҳ ва оила" кодексидан жуда катта фарқ қилади, умуман эски кодексда кўрсатилмаган турмуш тарзимизга, ҳаётимизга мос ва бизга хизмат қиладиган янги моддалар киритилган.

Масалан: "Оила" кодексининг 17-моддасида никоҳланувчи шахсларнинг давлат соғлиқни сақлаш тизими муассасалари томонидан тиббий қўриқдан ўтказиш никоҳланувчи шахсларнинг розилиги билан амалга ошади. Қўриқдан ўтказиш нати-

Никоҳ шартномаси эр-хотиннинг келишуви билан исталган вақтда ўзгаририлиши ёки бекор қилиниши мумкин, никоҳ шартномасини бир томонлама бекор қилиш тартибига йўл қўйилмайди.

Янги қонунда ота-она ва болаларнинг мулкий ҳуқуқ ва мажбуриятлари алоҳида 13-бобда баён қилинган бўлиб, ота-она ҳамда болаларнинг мол-мулкка бўлган мулк ҳуқуқи тўғрисида баён қилинган.

13-боб

90-модданинг талабига кўра ота-она ҳаётлигида болалар уларнинг мол-мулкига нисбатан мулкдор бўлиши, ота-она ҳам

воёга етмаган болаларнинг мол-мулкига нисбатан мулкдор бўлиш ҳуқуқига эга эмас.

Ота-она ва болаларнинг алоҳида-алоҳида мулки бўлиб, уларнинг ўзаро келишуви, розилиги билан мулкка эгалик қилишлари ва ундан фойдаланишлари мумкин.

93-модда талабига кўра воёга етмаган болалар қонунда белгиланган тартибда хусусий мулк эгаси бўлиш ҳуқуқига эга.

Мисол учун: Воёга етмаган болаларнинг қонунда белгиланган тартибда ҳадя, мерос тариқасида олган мол-мулки, шунингдек шахсий меҳнати ва тадбиркорлик фаолияти натижасида орттирилган мол-мулки уларнинг хусусий мулки ҳисобланади, шунингдек уларнинг шахсий фойдаланишида бўлган буюмлари ҳам хусусий мулки ҳисобланади.

"Оила" қонундаги яна битта ўзгаришлардан бири никоҳда яшаб турган эр-хотинлар ва никоҳдан ажрашган собиқ эрхотинларнинг бир-бирига моддий таъминот бериш мажбуриятларидир. 117-моддада эр-хотин бири-бирига моддий таъминот бериши шарт, бундай ёрдам беришдан бош тортган тақдирда ёрдамга муҳтож, меҳнатга лаёқатсиз эр ёки хотин суд тартибида таъминот олиш ҳуқуқига эга. Моддий таъминот етарли маблағга эга бўлган собиқ эр (хотиндан, ундирилади. Таъми-

нот миқдори келишув асосида ёки суд қарори билан қатъий сумма қилиб белгиланиши мумкин. Бирок бу сумма ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган энг кам иш ҳақининг учдан бир қисмидан кам бўлмаслиги лозим,—деб кўрсатилган.

Моддий таъминотни (алиментни) томонларнинг ўзаро келишуви билан ҳам шартнома тузиш асосида ундириш мумкин. Бирок ўзаро келишув йўли билан тузилган шартнома нотариал тасдиқланиши лозим. Нотариал тартибда тасдиқланган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ижро варақаси кучига эга, яъни суднинг қарорисиз, низосиз тартибда ундирилади.

Ўзбекистон Республикасининг Янги қабул қилинган "Оила" кодекси кўп қиррали ва мураккаб бўлган оилавий ҳаёт масалаларини ечишда, ҳуқуқий тартибга солишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган қонундир. "Оила" Қонунининг ва бошқа оилавий муносабатларни тартибга солувчи қонунларнинг вазифалари оилавий муносабатларни моддий манфаатларни қўллашдан тамомла мусаффо қилишга, аёлларнинг турмушдаги тенгсиз аҳволдан қолган сарқитларни йўқотишдан ҳамда инсонни энг чуқур шахсий ҳис-туйғуларни тўла равишда қондирадиган оилани вужудга келтиришга кўмаклашишдан, оилада болалар тарбиясининг тўғри йўлга қўйилишини, уларни ватанга, ота-онага содиқ, меҳнатга ҳалол муносабатда бўлиш ва демократик жамият қўриқларининг актив иштирокчилари қилиб тарбиялашдан иборатдир.

Оиланинг энг биринчи муқаддас вазифаси жамиятга, давлатга соғлом, баркамол, ҳар томонлама етук инсонларни етказиб беришдир.

Бу муҳим вазифа оиланинг икки устуни ота ва онага юклатилгандир.

Янги "Оила" қонунимиз мана шундай эзгу мақсадларга етишишимизга, оилаларимизнинг бахтиёрлигини ва мустаҳкамлигини таъминлашга хизмат қилсин.

П. МАТЧОНОВА,

Амударё тумани давлат нотариуси, II-даражали ҳуқуқшунос

1998 йил оила йили

ОИЛАВАРЛИМИЗ
МУСТАҲКАМ БЎЛДИ

Қарақалпақстан Республикасы Баспасөз бойынша Мәмлекетлик комитетинин Нөкис полиграфкомбинаты